

21.4.2010

Dnro 2965/4/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

KÄRÄJÄTUOMARIN MENETTELY OLI TUOMARILLE RIKOSASIASSA KUULUVIEN TEHTÄVIEN JA VELVOLLISUUKSIEN VASTAISTA / EN TINGSDOMARES FÖRFARANDE I ETT BROTTMÅL VAR OFÖRENLIGT MED EN DOMARES UPPGIFTER OCH SKYLDIGHETER

1

KANTELU

Kantelijat A ja B pyysivät 7.7.2008 päivätyssä (15.9.2008 saapuneessa) kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Vantaan käräjäoikeuden puheenjohtajana toimineen kärjätuomarin menettelyä rikosasiassa, jossa annettiin tuomio 19.1.2006. Kantelijoiden mielestä suhtautui asian käsittelyyn alusta lähtien haluttomasti. Kantelijat kertoivat, että kärjätuomari ilmoitti jättävänsä asianosaiset puoleksi tunniksi istuntosaliin ja odottavan, että hänen palatessaan asiassa on tehty sovinto. Vaihtoehdoksi ilmoitti sen, että asia on vedettävä pois tuomioistuimesta. Kyse oli asianomistajarikosasiasta, jossa virallinen syyttäjä vaati rangaistusta kahdelle vastaajalle. Kantelun mukaan A:ta avustanut julkinen oikeusavustaja oli hämmästynyt puheenjohtajan menettelystä.

Kantelijoiden mielestä Kärjätuomari toimi uhkaavasti, kun hän ilmaisi istunnossa, että tutustuttuaan jutun esitutkimateriaaliin hänelle oli tullut käsitys, että joku tulee kohta valehtelemaan oikeudessa. He katsoivat, että Kärjätuomari oli muodostanut kantansa asiassa jo ennen pääkäsittelyä, ja että hän suhtautui väheksyvästi A:n rangaistusvaatimukseen.

Kantelijat arvostelivat myös käräjäoikeuden päätöksen perusteluita ja todisteiden arviointia. Vastajan asiamiehenä toimineen asianajajan kertomaa on heidän nähdäkseen pidetty luotettavimpana näyttönä. He pitivät B:n lievistä pahoinpitelystä saamaa tuomiota valheellisena.

2

SELVITYS

[...]

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Virallinen syyttäjä vaati Vantaan käräjäoikeudelle osoittamassaan 30.8.2005 päivätyssä haastehakemuksessa kantelijoiden naapurille rangaistusta kotirauhan rikkomisesta ja lievistä pahoinpitelystä sekä kantelijoista B:lle rangaistusta lievistä pahoinpitelystä. A oli asianomistaja naapurin syyksi

väitetyissä rikoksissa. B oli asianomistajana naapurin syyksi väitetyssä pahoinpitelyssä.

Vantaan kärjäoikeus antoi asiassa tuomion 19.1.2006. Kärjäoikeus vastaanotti asianosaisten kirjallisia todisteita sekä kuuli viittä henkilöä todistelutarkoituksessa. Kärjäoikeus katsoi jääneen näyttämättä, että kantelijoiden naapuri olisi syyllistynyt kotirauhan rikkomiseen tai lievään pahoinpitelyyn. Kärjäoikeus katsoi, että B oli syyllistynyt syytteessä kuvattuun lievään pahoinpitelyyn ja tuomitsi hänelle kahdeksan päiväsakon sakkorangaistuksen.

B ilmoitti tyytymättömyyttä tuomioon mutta ei valittanut siitä hovioikeuteen kantelun mukaan avustajaltaan saamansa neuvon johdosta. A valitti tuomiosta Helsingin hovioikeuteen. Hänen oikeudenkäyntiasiamiehenä toimineen julkisen oikeusavustajan laatimassa valituksessa kiinnitettiin huomiota samoihin asioihin kuin tässä kantelussa oikeusasiamiehelle eli muun muassa kärjätuomarin menettelyyn odottamansa sovinnon aikaansaamiseksi, siihen, että hän ennakoி jonkun kohta valehtelevan ja näytön arviointiin.

Helsingin hovioikeus järjesti asiassa pääkäsittelyn 19.9.2007 ja antoi tuomionsa 11.10.2007. Hovioikeus katsoi asiassa esitettyyn ristiriitaiseen näyttöön nähden kärjäoikeuden tavoin jääneen näyttämättä, että kantelijoiden naapuri olisi syyllistynyt niihin rikoksiin, joista A vaati hänelle rangaistusta. Hovioikeus ei muuttanut kärjäoikeuden tuomiota.

Korkein oikeus päätti 12.2.2008, että se ei myönnä asiassa A:n hakemaa valituslupaa.

3.2

Selvitysten sisältö

Kärjätuomari kertoi selvityksessään, että hän on ennen rikosasian pääkäsittelyn aloittamista jättänyt osapuolet eli kantelijat ja heidän naapurinsa avustajineen neuvottelemaan sovinnollisesta ratkaisusta. Tähän Kärjätuomari varasi aikaa puoli tuntia. Kärjätuomari kertoi, että hän ilmoitti osapuolille odottavansa, että tuon puolen tunnin jälkeen asiassa olisi päädytty sovintoon.

Samassa yhteydessä Kärjätuomari kertoi todenneensa asianosaisille esitutkintakertomusten ristiriitaisuuksien valossa näyttävän siltä, että joku tulisi valehtelemaan oikeudessa. Ajan kulumisen vuoksi Kärjätuomari ei ollut varma täsmällisesti käyttämistään sanoista. Muistaaksensa hän olisi käyttänyt ilmaisua "perätön lausuma". Kärjätuomari piti todennäköisenä, että se, miten A:n avustajana toiminut julkinen oikeusavustaja on kuvannut kärjätuomarin menettelyä hovioikeudelle osoittamassaan valituksessa ("[e]nnen käsittelyn aloittamista puheenjohtaja kertoi saaneensa esitutkintapöytäkirjan lukemisen perusteella käsityksen, että kertomukset olivat hyvin ristiriitaisia ja että hän tällä perusteella ennakoி todistajan mahdollisesti antavan oikeudessa perättömän lausuman"), pitää paikkansa.

Perättömän lausuman mahdollisuuden viittaamisessa ei ollut kysymys uhkailusta, vaan osapuolten vakavan huomion kiinnittämisestä siihen, että tapahtumien kulusta esitutkinnassa esitetyt versiot eivät voineet yhtäaikaisesti pitää paikkaansa. Kärjätuomari kertoi halunneensa kiinnittää kantelijoiden ja toisen vastaajan huomiota siihen, että on moraalisesti hyvin arveluttavaa antaa todistajan esittää oikeudessa totuudenvastaista kertomusta (vaikka todistajat sinänsä ovat olleet syyttäjän nimeämiä).

Kantelijoiden väite siitä, että Kärjätuomari olisi esittänyt, että "asia on vedettävä pois oikeudesta (ellei sovintoa tule)", ei Kärjätuomarin mukaan tietenkään pidä paikkansa. Hän piti väitettä ylipäätään vaikeasti ymmärrettävänä ja paradoksaalisena. Kärjätuomari katsoi, että tältä osin kantelijoiden

väite ilmeisesti perustuu väärinkäsitykseen.

Käräjätuomari kertoi sen sijaan todenneensa, että mikäli osapuolet pääsevät sovintoon, syyttäjä on todennäköisesti valmis peruuttamaan syytteensä kokonaisuudessaan (siis sekä B:tä että kantelijoiden naapuria vastaan). Ajan kulumisen vuoksi Käräjätuomari ei ollut enää varma, oliko hän suorastaan varmistanut tämän etukäteen syyttäjältä, vai onko kyse ollut pelkästään pitkään tuomarikokemukseen perustuvasta päätelmästä. Käräjätuomari piti syytteiden laatuun nähden selvänä, että syyttäjä olisi peruuttanut asianomistajarikoksia koskevat syytteet kokonaisuudessaan, mikäli osapuolet olisivat päässeet sovintoon. Kun syyttäjä on nostanut syytteen, on tietenkin selvää, että asia voi jäädä sillensä vain, jos asianomistaja- ja vastaajapuolet pääsevät sovintoon ja syyttäjä tämän vuoksi peruuttaa syytteen.

Vastoin kantelijoiden antamaa kuvaa Käräjätuomari kertoi nimenomaisesti todenneensa, että asia käsitellään heti sovintoneuvotteluille varatun ajan jälkeen alkavassa pääkäsittelyssä, mikäli sopua osapuolten välillä ei synny.

Menettelynsä syyksi Käräjätuomari ilmoitti sen, että hän on halunnut tehdä asian osapuolille selväksi sen, että heidän oman etunsa mukaista olisi sopia käsittelyn kohteena olevat asiat. Sovintoneuvotteluille varattu puolen tunnin aika on ollut riittävä sen selvittämiseksi, onko sovintoon pääseminen ylipäätään mahdollista. Halutessaan osapuolet olisivat saaneet lisää aikaa sovintoneuvotteluun. Toisaalta varattu aika ei ole kohtuuttomasti viivästyttänyt pääkäsittelyn alkamista.

Käräjätuomari kertoi, että päättäessään yrittää saada asianosaiset sopimaan asia, on hänen tiedossaan ollut, että osapuolilla on ollut pitkäaikaisia riitoja, joiden taustalla on yhteinen osakkuus asunto-osakeyhtiössä.

Käräjätuomari katsoi asiassa olevan olennaista se, onko sovinnon edistäminen ylipäätään sallittua rikosasioissa ja jos on, mitä menetelmiä tuomarin on tuossa tarkoituksessa luvallista käyttää. Käräjätuomari viittasi rikosasioiden sovitteluun sekä riita-asioissa sovellettavaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:ään ja piti sovinnon edistämistä tuomioistuimelle varmuudella sallittuna ainakin nyt kysymyksessä olleen tyyppisten asianomistajarikosten kohdalla.

Käytettävien menetelmien osalta Käräjätuomari totesi, että valitettavasti tuomarin on pakko välillä olla hyvinkin suorapuheinen, jotta viesti sovinnollisen ratkaisun toivottavuudesta ja järkevyydestä menee perille osapuolille, jotka monesti eivät vastapuolta kohtaan kokemansa vihan vuoksi kykene näkemään tilannetta kuin yhdestä rajoittuneesta näkökulmasta. Kun Käräjätuomari oli tässä tapauksessa tietoinen osapuolten välien tulehtuneisuudesta, valitsi hän menetelmän, joka mahdollisimman selvästi toisi esiin sen, että käräjäoikeus aivan vakavissaan näkee asian sopimisen molemmille osapuolille parhaaksi vaihtoehdoksi. Kysymyksen odotettavissa olevasta perättömästä lausumasta käräjätuomari Käräjätuomari toi esille toivoen edes sen herättävän osapuolet näkemään, minkälaisia seurauksia riidan ja vihanpidon jatkamiseen liittyy.

Käräjätuomarin käsityksen mukaan hänen menettelynsä on ollut hyväksyttävää ja asianmukaista, joskin hän on käyttänyt siinä jonkin verran epätavallisia keinoja. Hän katsoi asiassa voitavan todeta, että valitettavasti hänen ennustuksensa perättömästä lausumasta toteutui, koska ainakaan hovioikeuden pääkäsittelyssä annetut todistajien kertomukset eivät voi yhtäaikaaisesti pitää paikkansa.

Muilta osin Käräjätuomari kiisti kantelussa esitetyt väitteet perusteettomina. Hänellä ei ole ollut asiassa ennakkokäsitystä, ja asian pääkäsittely on ollut asianmukainen. Käräjätuomari piti antamaansa tuomiota oikeana ja asianmukaisesti perusteltuna.

Vantaan käräjäoikeuden **laamanni** kertoi lausunnossaan, että Käräjätuomarin kärjäsihteerin muistikuvan mukaan Käräjätuomari on vastaavissa tilanteissa aikaisemminkin pyrkinyt edistämään sovintoa asianosaisten kesken, jolloin hän on luovuttanut istuntosalin käyttöön asianosaisten neuvotteluja varten.

Laamanni yhtyi Käräjätuomarin kattavana pitämäänsä selvitykseen. Laamanni katsoi <käräjätuomarin toimineen hyvää tarkoittaen ja kenties hieman tavanomaisen tuomaritoiminnan rajoja hiipoen. Perinteinen ahdas tuomaritoiminta ei tällaisessa tilanteessa osoittaisi naapuruksille lainkaan sitä, että nykyisenkaltainen riita-asetelma ei voi sellaisenaan jatkua ilman uusia seuraamuksia. Näissä tilanteissa tulee tuomarinkin koetella rajojaan. Laamanni ei ryhtynyt analysoimaan sitä, miten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteet ovat asiassa toteutuneet, koska Käräjätuomari on selvästi arvioinut väärin sen erimielisyyden asteen ja kenties vihamielisyyden tason, joka asianosaisten välillä vallitsi.

3.3

Oikeusohjeet

Rikosasioiden sovittelu määrittellään rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005; jäljempänä myös sovittelulaki) 1 §:ssä. Säännöksen 1 momentin mukaan rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelulain 2 §:n mukaan sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun.

Sovittelulain 13 §:n 1 momentin mukaan sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttäjäviranomainen taikka muu viranomainen.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; jäljempänä myös ROL) 1 luvun 7 §:n mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta muun muassa silloin, kun rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (1 kohta).

ROL 1 luvun 8 §:n mukaan jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat (1 kohta).

ROL 1 luvun 8 a §:n mukaan ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua asianosaisten ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa.

ROL 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan jos virallinen syyttäjä on 7 tai 8 §:n nojalla päättänyt jättää syytteen nostamatta, syyttäjän on syyttämättä jätetyn vaatimuksesta saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti 30 päi-

vän kuluessa siitä päivästä, jona 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.

ROL 1 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella virallisella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte 7 tai 8 §:n nojalla nostamatta, hän voi peruuttaa syytteesä. Syytteen peruuttamisesta on ilmoitettava siten kuin 9 §:n 1 momentissa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan syyttäjä ei kuitenkaan voi peruuttaa syytettään, jos rikosasian vastaaja sitä vastustaa tai jos asiassa on jo annettu tuomio.

ROL 1 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan asianomistajalla on oikeus ottaa ajaakseen syyte, jonka virallinen syyttäjä tai toinen asianomistaja on peruuttanut. Pykälän 3 momentin mukaan jos asianomistaja ei ota syytettä ajaakseen, hän menettää syyteoikeutensa. Syyte on tällöin rikosasian vastaajan vaatimuksesta hylättävä tuomiolla.

ROL 1 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan jos asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä, hänellä ei sen jälkeen ole oikeutta esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntöä. Jos asianomistaja peruuttaa syytteesä taikka luopuu syytteen nostamisesta tai ajamisesta, hän menettää syyteoikeutensa.

Riita-asioihin mutta ei rikosasioihin sovellettavan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:n 1 momentin mukaan asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomioistuimen on pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Pykälän 2 momentin mukaan katsoessaan sen sovinnon edistämiseksi aiheelliseksi tuomioistuin voi, huomioon ottaen asianosaisten tahdon, asian laadun ja muut seikat, myös tehdä asianosaisille ehdotuksensa asian sovinnolliseksi ratkaisuksi.

Erikseen on säädetty laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (663/2005). Lakia sovelletaan riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden sovitteluun, mutta ei rikosasioiden sovitteluun.

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hänen on noudatettava työnjohto- ja valvontamääräyksiä. Pykälän 2 momentin mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Sovinnon edistäminen Lain mukaan tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto on yksi syyttämättä jättämisen peruste (ROL 1 luvun 8 §:n 1 kohta). Tällöin kysymyksessä on niin sanottu seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen.

Sovinto voi johtaa myös rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen (rikoslain 6 luvun 12 §:n 4 kohta), toimia rangaistuksen lieventämisperusteena (rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohta), vaikuttaa rangaistusasteikkoon lieventävästi (rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 5 kohta) tai rangaistuslajin valintaan (rikoslain 6 luvun 8 §:n 4 momentti).

Erikseen lailla säädetty rikosasioiden sovittelu on oikeusjärjestelmälle rinnakkainen ja sitä täydentävä menettelytapa (HE 93/2005 s. 4). Tätä ilmentää muun muassa se, että sovittelu on täysin vapaaehtoista, ja kummalla tahansa sovittelun osapuolella on oikeus milloin tahansa peruuttaa suostumuksensa sovitteluun, jolloin sovittelu on välittömästi keskeytettävä. Rinnakkaisuutta osoittaa myös se, että asian käsittely ja ratkaisu poliisi- tai syyttäjäviranomaisessa taikka tuomioistuimessa ei estä sovittelua.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta tuli voimaan 1.1.2006. Tässä asiassa käsiteltyjen kaikkien syytekohtien teonkuvausten mukainen tekopäivämäärä oli 10.6.2005 eli ennen sovittelulain voimaantuloa. Käräjäoikeuden pääkäsittely pidettiin ja tuomio annettiin 19.1.2006 eli sovittelulain jo tultua voimaan. Tosiasiallisesti sovittelulain mukainen menettely ei olisi voinut tulla sovellettavaksi, koska syyttäjä oli esittänyt rangaistusvaatimuksensa jo 30.8.2005, ja sovittelulain mukaiset palvelut tuli hallituksen esityksen mukaan järjestää ja tuottaa ehdotetun lain mukaisesti vasta maaliskuun alusta 2006 lukien (HE 93/2005 s. 25).

Syyteharkinnassaan virallisella syyttäjällä olisi ollut sovittelulain (tuossa vaiheessa) puuttumisesta huolimatta ROL 1 luvun mukainen mahdollisuus jättää syyte nostamatta esimerkiksi asianosaisten välillä saavutetun sovinnon johdosta. Valtakunnansyyttäjän antamassa ohjeessa syyttämättäjättämispäätöksen laatimisesta ja sisällöstä (VKS:2007:4) todetaan, että syyttämättä jättäminen voi nojautua kohtuusperusteeseen, jos rikoksenteikijä on osallistunut tai pyrkinyt osallistumaan sovittelu-menettelyyn tai muuten sopinut tai pyrkinyt sopimaan asiasta ja vahingon korvaamisesta asianomistajan kanssa. Sovittelu on erityisen suositeltava menettely asianomistajarikoksissa ja sellaisissa rikoksissa, jotka ovat luonteeltaan lähellä asianomistajarikosta. Kantelussa tarkoitettuna ajankohtana voimassa ollut valtakunnansyyttäjän ohje syyttämättä jättämisestä erityisesti yleissäännösten nojalla (VKS:2000:1) oli puhutuilta osin samansisältöinen.

Yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 1 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun vaatimalla tavalla. Pykälän 2 momentin mukaan syyttäjällä on itsenäinen syyteharkintavalta käsiteltävään olevassa asiassa.

Käsillä oleva asia on selvityksen valossa tutkittu esitutkinnassa. Esitutkintalain (449/1987) 3 §:n 1 momentin mukaan asianomistajarikoksissa esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllystyneelle rangaistusta. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa, tutkinta on lopetettava. Asiasta on päätettävissä, että esitutkinnassa rangaistusvaatimusta ei ollut peruutettu, eikä asianosaisten välillä ollut tuossa vaiheessa saavutettu sovintoa.

Asianosaisten välillä ei ollut saavutettu sovintoa myöskään syyteharkintavaiheessa ennen syyttämiskäytännön tekemistä. Tämän mukaisesti virallinen syyttäjä oli päättänyt nostaa syytteen. Tämä ratkaisu on ollut nimenomaan syyttäjän tehtävä.

Käsitykseni mukaan, vaikka käsillä olevan jutun asianosaiset olisivat päässeet asiassa sovintoon niin, että he olisivat puolin ja toisin luopuneet rangaistusvaatimuksistaan, olisi ollut epäselvää, olisiko syyttäjällä ollut ROL 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja edellytyksiä peruuttaa syytettään. Syyttäjän tällainen ratkaisu on nimittäin rikoksen syyksilukeva päätös, joka edellyttää, muun muassa, syyllyskysymyksen selvyyttä. Kuitenkin käsillä olevassa asiassa näyttö on ilmeisesti ollut ristiriitaista ja epäselvää.

Rikoksen vastaajan ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, joka sisältää syytteestä tai rangaistusvaatimuksista luopumisen, merkitsee asianomistajan syyteoikeuden menettämistä (ROL 1 luvun 16 §:n 1 momentti). Vastaajan asemassa olevan kannalta rikoksesta sopiminen ei välttämättä vastaavalla tavalla lopullisesti päättä asian oikeuskäsittelyä, koska hän voi ROL 1 luvun 10 §:n 1 momentin nojalla saattaa syyllyisyyttä koskevan kysymyksen tuomioistuimen käsiteltäväksi 30 päivässä, tai ROL 1 luvun 12 §:n 2 momentin nojalla estää syytteen peruuttamisen vastustamalla sitä.

Asian arvioinnissa voidaan edelleen panna merkille, että käräjäoikeuden pääkäsittelyssä A:ta avusti Suomen asianajajaliiton jäsenenä oleva oikeusaputoimiston julkinen oikeusavustaja. Myös B:tä edusti pääkäsittelyssä asianajaja. Toista vastaajaa eli kantelijoiden naapuria edusti varatuomari.

Rikosasian asianosaisina olevat kantelijat olivat siis molemmat asianajajan edustamia. Kantelijoiden naapuria edusti varatuomari, jonka ei ole merkitty olevan asianajaja käräjäoikeuden pöytäkirjassa. Käsitykseni mukaan sovintoedellytysten kartoittaminen, sikäli kuin mahdollista jo asianomistajarikoksen esitutkinta- tai syyteharkintavaiheessa, olisi kuulunut – paitsi virallisen syyttäjän – pikemminkin rikosasian asianosaisia edustavien asianajajien ja varatuomarin kuin sittemmin syyteasiaa käsittelevän kärjätuomarin tehtäviin.

Kärjätuomarin selvityksessään esittämä argumentti siitä, että rikosasioiden sovittelu on ollut tapahtuma-aikaan lain mahdollistama menettely, pitää sinänsä paikkansa. Kysymys ei kuitenkaan ole ollut tuomarille kuuluvasta tehtävästä.

Selvityksessään esittämä kärjätuomarin argumentti oikeudenkäymiskaaren mukaisesta riitaasioiden sovinnon edistämisestä ei ole käsiteltävälle asialle lainkaan relevantti. Oikeudenkäymiskaaren mainittu sääntely ei ole tullut eikä edes voinut tulla sovellettavaksi kantelussa tarkoitetussa rikosasiassa.

Kärjätuomarin menettely eli viran puolesta tapahtuva sovinnon odottaminen rikosasiassa, jossa virallinen syyttäjä on nostanut syytteen, on laissa tuntematon. Lakiin perustumaton menettely voi aiheuttaa asianosaisille epäselvyyttä oikeudenkäynnin etenemisestä ja se voi myös olla omiaan antamaan heille aiheutta epäillä oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta. Tässä tapauksessa pidän uskottavana, että ainakin kantelijat ovat kokeneet Kärjätuomarin menettelyn heidän painostamiseen sovinnon tekemiseen.

Kärjätuomarin menettely on mielestäni ylipäätään vastoin rikosoikeudellisessa järjestelmässä omaksuttuja perustavaa laatua olevia eri tahojen (virallinen syyttäjä, asianosaisten oikeudenkäyntiavustajat ja tuomioistuin) välisiä tehtävän- ja vastuunjakoja.

Käsillä olevassa asiassa käräjäoikeudessa kuultiin kahta asianosaistahon ulkopuolista todistajaa. Käräjäoikeuden tuomiosta ilmenee, että syyttäjän ja B:n yhdessä nimeämä todistaja oli saapunut Vantaan käräjäoikeuteen Porista omalla autolla. Hänen, kuten myös toisen henkilökohtaisesti paikan päälle saapumaan veloitettun todistajan kannalta se, että pääkäsittely olisi peruutettu tai että heidän siinä kuulemisensa tarve olisi poistunut, olisi voinut näyttäytyä oudoksuttavana. Heidän kannaltaan katsottuna tilanne olisi nimittäin voinut näyttäytyä niin, että sama tuomioistuin, joka velvoitti heidät saapumaan paikalle, teki tai pyrki oma-aloitteisesti tekemään oikeuteen saapumisen tarpeettomaksi. Heillä olisi toki siinäkin tapauksessa ollut oikeus saada korvausta aiheutuneista kustannuksista.

Käsitykseni mukaan Kärjätuomarin menettelylle ei ole ollut hyväksyttäviä perusteita.

3.4.2

Valehtelusta tai perättömään lausumaan syyllistymisestä lausuminen

Perättömään lausumaan tuomioistuimessa voi rikoslain 15 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla syyllistyä todistaja, asiantuntija, asianosainen tuomioistuimessa totuusvakuutuksen nojalla kuulusteltaessa

sekä muu henkilö tuomioistuimessa valan tai vakuutuksen nojalla. Säännöksen mukainen ja Käräjätuomarin tässä asiassa esille ottama kriminalisointi ei koske lainkaan rikosasian vastaajaa eikä rikosasian pääkäsittelyssä todistelutarkoituksessa kuultavaa asianomistajaa (ks. myös Viljanen, Pekka s. 27–29 teoksessa Frände, Dan ym.: Keskeiset rikokset, 2006).

Tässä asiassa Käräjätuomarin ennakoima perättömään lausumaan syyllistyminen ei siis olisi ylipääntään voinut tulla kyseeseen muiden kuin nimenomaan todistajan prosessuaalisessa asemassa kuultavan kahden henkilön kuulustelussa.

Keskeistä tämän kanteluväitteen kohdalla on nähdäkseni arvioida sitä, onko käräjätuomarin ylipääntään asianmukaista ilmoittaa jutun asianosaisille ennen pääkäsittelyn alkamista, että hän epäilee jonkun tulevan valehtelevaan (siis riippumatta siitä, voiko valehtelu tulla rikosoikeudellisesti relevantilla tavalla arvioiduksi).

Näkemykseni mukaan tällainen menettely ei ole tuomarille hyväksyttävää. Perustelen käsitystäni seuraavasti.

Asiallisessa suhteessa minulla ei ole aihetta epäillä Käräjätuomarin kertomaa sitä, että esitutkintaineiston perusteella asianosaisten kertomukset tapahtumista ovat olleet vahvasti ristiriitaisia. Helsingin hovioikeuden tuomioon on merkitty, että todistelutarkoituksessa kuullut henkilöt kertoivat myös siellä olennaisilta osin samoin kuin käräjäoikeuden tuomioon on heidän kertomakseen merkitty. Näyttää siltä, että asianosaisten näkemykset tapahtumista ovat poikenneet toisistaan merkittävästi koko rikosasian käsittelyn ajan sen alusta loppuun asti.

Nähdäkseni käräjäoikeuden puheenjohtajan ei silti ole tällaisissakaan olosuhteissa hyväksyttävää väittää, että joku tulee hänen käsityksensä mukaan valehtelevaan tai syyllistymään perättömään lausumaan. Tällainen arviointi perustuu kirjalliseen aineistoon, joka ei lähtökohtaisesti edes kuulu oikeudenkäyntiaineistoon. Menettely on vastoin oikeudenkäyntimenettelyn peruslähtökohtia ja tarkoitusta, koska tuomioistuimen arvio siitä, mitä asiassa on pidettävä totena, on tehtävä kaikkien esille tulleiden seikkojen valossa ja laillisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Suullisen ja välittömän pääkäsittelyn tarkoituksena on muun muassa juuri selvittää oikeudenkäyntiaineistossa olevia epäselvyyksiä ja ristiriitoja.

3.4.3

Kantelu muilta osin

Siltä osin kuin kantelijat arvostelivat käräjäoikeuden suorittamaa näytön arviointia ja tuomion perusteluita totean, että Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa Suomessa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpänä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Oikeusasiamiehen tulee puolestaan perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että muun muassa tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin.

Oikeusasiamies ei voi muuttaa tai kumota tuomioistuinten ratkaisuja, määrätä niitä muutettaviksi tai määrätä asiaa uuteen oikeuskäsittelyyn.

Katson, että tuomioistuimet ovat ratkaisseet kantelussa tarkoitettun asian niille lain mukaan kuuluvan harkintavallan nojalla. Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että ne olisivat ylittäneet harkintaval-

tansa tai käyttäneet sitä väärin.

4

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvattun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen edellyttää, että viranomaiset noudattavat laissa säädettyjä prosessuaalisia normeja. Tuomarilta edellytettävät käyttäytymisvaatimuksetkin perustuvat viime kädessä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja etenkin jutun asianosaisten kokeman oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen ja turvaamiseen. Tätä kautta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisella on vaikutusta myös valtion virkamieslain 14 §:n mukaiseen tuomarin käyttäytymisveloitteen sisältöön.

Vaikka minulla ei ole aihetta epäillä Käräjätuomarin ilmoittamia tarkoituksia sovinnon aikaansaamista tarkoittavalle menettelylle, se ei ole perustunut lakiin eikä se ole ollut rikosprosessin perusperiaatteiden ja vakiintuneiden käytäntöjen mukainen. Pidän epäselvänä, olisiko virallisella syyttäjällä voinut olla tapauksen olosuhteissa laillista perustetta syytteen peruuttamiselle siinäkin tapauksessa, että kantelijat ja heidän naapurinsa olisivat luopuneet vaatimuksistaan. Oikeudenkäynnin vastaaja- ja asianomistajatahoissa puheenjohtajan menettely on voinut perustellusti herättää epäilyksiä oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta ja asianmukaisuutta kohtaan.

Katson, ettei Käräjätuomari ole suorittanut virkavelvollisuuksiinsa kuuluvia tehtäviensä asianmukaisesti, kun hän on asianosaisten painostamiseksi kokemalla tavalla osoittanut heidät laissa tuntemattomaan ja tuomioistuimen sekä oikeudenkäynnin asianosaisten tehtävien- ja vastuunjakoon nähden yhteensopimattomaan sovintoon ja syytteen peruuttamiseen tähtäävään menettelyyn.

Käräjätuomarin samassa yhteydessä esittämä väite siitä, että hän epäilee jonkun tulevan valehtelemaan pääkäsittelyssä, on ollut paitsi suullisen ja välittömän oikeudenkäyntimenettelyn tarkoituksen vastaista, näkemykseni mukaan myös vastoin käräjätuomarin aseman mukaisia käyttäytymisveloitteita.

Saatan Käräjätuomarin tietoon edellä sekä kohdissa 3.4.1 ja 3.4.2 selostetun käsitykseni siitä, että hänen menettelynsä on ollut tuomarille rikosasiassa kuuluvien tehtävien ja velvollisuuksien vastaista. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Vantaan käräjäoikeudelle tiedoksi.

Kirjeen liitteet palautetaan kantelijoille.